

De nasjonale forskningsetiske komiteene
Kongens gate 14
0153 OSLO

Dok. nummer 23/07327-7
Deres referanse:
Vår dato: 14.08.2023
Vår referanse: Magnus Egan

Høringsvar til NENT høring om nye Forskningsetiske retningslinjer for naturvitenskap og teknologi

Universitetet i Sørøst-Norge viser til høringsbrev fra De nasjonale forskningsetiske komiteene med forslag til revidert utgave av Forskningsetiske retningslinjer for naturvitenskap og teknologi, datert 31.03.2023 med høringsfrist 15.08.2023.

USN synes overordnet sett de nye retningslinjene er gode, og de fremstår som godt gjennomarbeidet. De nye avsnittene om oppdragsforskning, åpen forskning og kunstig intelligens er meget relevante og nyttige. Vi har ingen forslag til større endringer. Nedenfor finner dere imidlertid forslag til noen mindre endringer og tillegg i tekst.

Forskningsetiske retningslinjer for naturvitenskap og teknologi

Innhold

Innledning side 2

På side 2 og 3, under overskriften "Forskningsetikk", nevnes ulike forskningsetiske normer: "den grunnleggende normen", grunnleggende normer, delvis disiplinspesifikke normer, fagspesifikke normer, interne normer og eksterne normer.

Selv om dette korrekt gjenspeiler hvordan forskningsetiske normer er til dels overlappende og noen er mer grunnleggende enn andre, kan det sammensatte bildet her i innledningen virke noe forvirrende. For eksempel, omtales både "den grunnleggende normen" og "grunnleggende normer".

Det fremstår u hensiktsmessig å rangere det som kalles grunnleggende normer. Når man har definert grunnleggende normer som "...normer som gjelder på tvers av fag..." er det logisk at disse anses som like viktige. En rangering tilsier at noen normer er mindre viktig enn andre.

Forslag til endringer:

- Side 2: "Den grunnleggende normen er sannhetssøken" endres til "En grunnleggende norm er sannhetssøken".
- Side 3: "Likevel finnes det grunnleggende normer som gjelder uavhengig av hvor forskningen utføres. Normene deles gjerne inn i tre grupper..." endres til "Likevel finnes det grunnleggende normer som gjelder uavhengig av hvor forskningen utføres. Disse normene deles gjerne inn i tre grupper..."

På side 3 kan det være uklart hva som menes med “dekkende og relevant kunnskap” i formuleringen om interne normer for forskerfellesskapet, og det kan leses som dette er like viktig som forskningens søken etter “sikker kunnskap”:

“1. normer for god vitenskapelig praksis, knyttet til forskningens søken etter sikker, dekkende og relevant kunnskap, og normer som regulerer forholdet til andre forskere;”

På side 3 oppsummerer det siste avsnittet om “Forskningsetikk” de tre foregående punktene på en god måte, men den siste leddsetningen er litt uklar. Her oppsummeres normene om samfunnsansvar som “ansvar for hvordan kunnskapen anvendes i samfunn og miljø”, men det kan være uklart hva som menes med *anvendelse*. Anvendelse vil videre ofte være utenfor forskningens/forskerens rekkevidde å gjøre noe med dette, kan være umulig å forutse, og slik det står kan det dermed oppfattes som et urimelig pålegg.

Forslag til endring:

- Side 3: “og ansvar for hvordan kunnskapen anvendes i samfunn og miljø.” endres til “og ansvar for hvordan kunnskapen *kan påvirke* samfunn og miljø.”

Innledning side 4

På side 4, i teksten om “Etikk og jus”, kan med fordel forholdet mellom etikk og jus beskrives bedre. I «Vitenskapelig (u)redelighet» av Enebakk, Hølen og Vinther (2016) beskrives to systemer for å håndtere alvorlige brudd på god vitenskapelig praksis; det ene bygger på prinsippet om akademisk selvregulering mens det andre er juridisk regulering. Forskingen og forskningsetikken havner altså i en spenning mellom *intern selvregulering* og *ekstern lovregulering*. Det bør vurderes om disse begrepene bør omtales, for å gi et bedre bilde av dynamikken mellom etikk og jus.

Sammendrag side 5

På punkt 1. kan det tydeliggjøres at forskning skal bidra positivt til utviklingen av samfunnet og verden. Bruken av ‘selvstendig’ og ‘egen rolle’ i denne setningen kan også virke forvirrende.

Forslag til endring:

- Punkt én endres til: “1 Forskingen har et selvstendig ansvar for å bidra positivt til verden og samfunnsutviklingen”

Retningslinjer side 7

Forskingens rolle i samfunnet side 7

Under “Forskingens rolle i samfunnet” er forskeres ansvar godt oppsummert, og temaene er gjenkjennelige og dekkende.

Det fremstår likevel litt uklart akkurat hvilke begreper man bruker om *rettferdighet* og hvilken *type ansvar* man mener forskere har. Særlig gjelder dette hvorvidt man mener forskere har et positivt ansvar til å bidra til bærekraft, rettferdighet og samfunnsutvikling, eller kun et ansvar til å ikke bidra til en negativ utvikling på slike områder. Det er noen steder uklart om man bruker begge typer formuleringer fordi man mener forskere har begge typer ansvar, eller om man mener begge typer ansvar går ut på mye av det samme. Innen moralteori og global rettferdighetsteori pleier man å skille mellom disse to ulike typene ansvar, og avhengig av hvem man leser, fordrer de ulike plikter. Det er nok også mer naturlig å vise til negativt ansvar der man er mer spesifikk på hva slags spesifikt ansvar man viser til som i punkt 1., enn i punkt. 4.

Forslag til endringer:

- Legge til en leddsetning i oppsummeringen i første avsnitt, for eksempel “bidra til global rettferdighet” etter for eksempel “sikre bærekraftig utvikling”
- “Forskere og forskningsinstitusjoner skal bidra til en felles kollektiv kunnskapsbygging og til å løse store utfordringer som verdenssamfunnet står overfor.” Endres til “Forskere og forskningsinstitusjoner skal bidra til kollektiv kunnskapsbygging og til å løse utfordringer som verden og verdenssamfunnet står overfor.”

- Side 7, punkt 1., "Forskningen må ikke være innrettet slik at den kommer i konflikt med demokratisk utvikling eller internasjonale konvensjoner som skal trygge fred." Endres til: "Forskningen må være innrettet slik at den bidrar til demokratisk utvikling og ikke kommer i konflikt med internasjonale konvensjoner som skal trygge fred."

På side 8, punkt 4., samsvarer ikke overskriften helt med innholdet. Overskriften om å "bidra til større global rettferdighet" er noe mer ambisiøst enn innholdet i avsnittet, der det er en rekke reservasjoner som: "skal i utgangspunktet", "bør fordeles rettferdig" og "skal som hovedregel".

Forslag til endringer:

- Omformuler setningen "Forskningen må ikke være innrettet slik at den bidrar til å forsterke global urettferdighet." til et positivt form for ansvar: "Forskningen må være innrettet slik at den bidrar til å redusere, og ikke forsterke, global urettferdighet."
- "Forskerne har ansvar for å formidle kunnskap der den kan gjøre en forskjell for fordelingsuskjevheter." foreslås endret til "Forskerne har ansvar for å formidle kunnskap der den kan bidra til å redusere fordelingsuskjevheter."
- Man bør her vurdere å vise til Cape Town-erklæringen: [The Cape Town Statement on fairness, equity and diversity in research \(nature.com\)](https://www.nature.com/articles/d41586-020-00000-0)

Redelighet, etterrettelighet og åpenhet side 8

På side 8, nest siste avsnitt, finner man den velbrukte definisjonen "Å plagiere innebærer å framstille andres ideer eller forskning som sin egen." Dermed vil ikke det å fremstille tekst utviklet av kunstig intelligens som sin egen falle inn under denne definisjonen. Ettersom det vil være langt mer bruk av KI verktøy for skriving fremover, kunne det vært nyttig med en klargjøring på hvorvidt fremstilling av KI-generert tekst som selvskreivet vil være en form for plagiat.

På side 9, i slutten av tredje avsnitt, finner man teksten "Forskningsdata skal i utgangspunktet være tilgjengelige, gjenfinnbare, og gjenbrukbare." Dette samsvarer med FAIR-prinsippene, bortsett fra at man har utelatt *samhandlende*.

Forslag til endring:

- Legg til "samhandlende" i setningen nevnt ovenfor, og legg til en eksplisitt referanse til FAIR-prinsippene. ([Open Science | FAIR-prinsippene](#))

På side 9, under punkt 6, står det at "Veiledere skal sørge for a studenters/kandidaters interesser ivaretas", og på side 10 står det at "Veiledere og prosjektledere skal ikke utnytte sin posisjon til å oppnå urettmessige fordeler knyttet til samarbeid og publisering." Her bør det asynkrone maktforholdet mellom veileder og kandidat, og viktigheten av respekt og rolleforståelse fremheves tydeligere. NENT bør her hente inspirasjon fra NESH sine retningslinjer, som har et eget punkt om veilederforholdet (punkt 5).

På side 9, under punkt 6, står det også at "Forskningsinstitusjoner bør legge til rette for at anerkjente normer for forfatterskap og samarbeid følges." Forskningsinstitusjoner har et ansvar for å forsikre at forskning ved institusjonene skjer i henhold til anerkjente forskningsetiske normer (forskningsetikkloven paragraf 5), så dette bør uttrykkes sterkere.

Forslag til endring:

- "Forskningsinstitusjoner bør legge til rette for at anerkjente normer for forfatterskap og samarbeid følges." endres til "Forskningsinstitusjoner skal legge til rette for at anerkjente normer for forfatterskap og samarbeid følges."

På side 10, under pkt. 7: "Forskeren skal i sin forskningsvirksomhet følge nasjonale og internasjonale reguleringer fastsatt for å ivareta etiske og sikkerhetsmessige hensyn." Her kunne man vært klarere på forskjellen mellom internasjonal lovregulering og forskningsetikk. Man kunne også med fordel vist til de viktigste internasjonale retningslinjene innen forskningsetikk, for eksempel de som omtalt i Forskningsetiske bibliotek: [Lover og retningslinjer | Forskningsetikk](#) og/eller [IEEE sin Code of Ethics](#).

Usikkerhet, risiko og føre var-prinsippet side 11

På side 11, finner man følgende setning i det innledende avsnittet: “Med dette fulgte en økt bevissthet om at naturvitenskapelig metode ikke alltid er tilstrekkelig for å konkludere om en inngripen får negative konsekvenser.” Her kan det være noe utfordrende å forstå hva som menes.

På slutten av side 11 og starten av side 12 står det: “Der det foreligger plausibel, men usikker kunnskap om at en innovasjon, en teknologisk anvendelse eller en utvikling av et forskningsfelt kan føre til etisk uakseptable konsekvenser for helse, samfunn, dyr eller miljø, skal forskerne innenfor det aktuelle forskningsfeltet bestrebe seg på å bidra med kunnskap som er relevant for å følge føre-var-prinsippet. [...]”

Dette bør formulert litt enklere, og muligens hviler det et sterkere ansvar på forskere enn kun “å bestrebe seg på å bidra med kunnskap” der det foreligger plausible muligheter for etisk uakseptable konsekvenser.

Forslag til endringer:

- “plausibel, men usikker kunnskap” endres til “plausibel kunnskap”. Teksten vil da bli noe enklere å lese, og plausibel kunnskap er vel per definisjon usikker.

På side 12, andre avsnitt: “En tilsvarende tilnærming bør også vurderes ved en mulig naturfare.” Det er litt uklart hva som menes med dette. “naturgitte risikoer” er også inkludert i den innledende setningen i forrige avsnitt, så denne setningen er muligens overflødig.

Interessekonflikter og habilitet side 12

På side 12, punkt 10, a og b, brukes formuleringen “forskeren legger fram til innsyn” om blant annet økonomiske forhold og aktuelle verv. Dette er litt juridisk og mindre folkelig språk. Det er også noe uklart hva som menes med “å legge frem noe til innsyn”.

Forslag til endringer:

- “a) forskeren legger fram til innsyn informasjon om finansiering og relevante økonomiske forhold;
- b) forskeren legger fram til innsyn aktuelle verv og annet arbeid i politiske, religiøse eller andre verdibaserte foreninger som kan tenkes å påvirke forskningen;” –

Foreslås endres til:

- “a) forskeren skal *være åpen* om finansiering og relevante økonomiske forhold som kan tenkes å påvirke forskningen;” eller “forskeren legger fram informasjon om finansiering og relevante økonomiske forhold åpent tilgjengelig for samfunnet;”
- “b) forskeren skal *være åpen* om aktuelle verv og annet arbeid i politiske, religiøse eller andre verdibaserte foreninger som kan tenkes å påvirke forskningen;” eller “forskeren legger fram informasjon aktuelle verv og annet arbeid i politiske, religiøse eller andre verdibaserte foreninger som kan tenkes å påvirke forskningen åpent tilgjengelig for samfunnet;”

Beskyttelse av personer side 13

På side 14, punkt 13: “Før innsamling bør det være avklart hvor lenge materialet skal lagres, hvordan det skal deles og om det skal slettes/destrueres ved prosjektavslutning.” Ettersom man ønsker at forskere skal dele data, kan det med fordel her understrekes at anonymisering også er en god løsning for å beskytte personvernet ved prosjektavslutning.

Foreslås endres til:

- “Før innsamling bør det være avklart hvor lenge materialet skal lagres, hvordan det skal deles og om det skal anonymiseres eller slettes ved prosjektavslutning.”

På slutten av avsnittet står setningen «Dette innebærer at forskeren som hovedregel må respektere personvernet i form av aidentifisering eller anonymisering av personopplysninger.» Dette er ikke helt presist og dekker ikke alle situasjoner, da behandlingen avhenger av behandlingsgrunnlaget og formålet med forskningen.

Foreslås endres til:

- “Forskeren må alltid respektere personvernet. Anonymisering av personopplysninger kan være et tiltak i tilfeller der forskningens formål og behandlingsgrunnlaget ikke åpner for at

personopplysningene kan oppbevares utover prosjektperioden. Aidentifisering er ofte et godt personverntiltak i prosjekter.”

Beskyttelse av dyr i forskning side 14

Forholdet mellom forskning og andre kunnskapsbærere og kunnskapsformer side 15

Varsling side 16

I innledningen til disse retningslinjene står det at målgruppen for retningslinjene er “studenter, forskere og forskersamfunnet”, mens gruppene som er nevnt som potensielle varslere er “arbeidstakere” og “Forskeren”. Det bør understrekes at alle kan, og har plikt til å, varsle om brudd på forskningsetiske normer, også studenter, forskningsfinansiører, forskningsdeltagere, administrativt ansatte, etc.

Det bør defineres tydelig hvilket vern en varsler som ikke er “ansatt” har krav på. Man må ha status som arbeidstaker for å ha rettslig vern som varsler etter arbeidsmiljøloven, mens hvem som helst har adgang til å varsle om mulige brudd på forskningsetiske normer.

Det kan også med fordel pekes på at et varsel om mulig brudd på anerkjente forskningsetiske normer kan inneha flere elementer som må skilles fra hverandre og behandles ulikt/parallelt; f.eks. må en personalkonflikt behandles separat fra spørsmål om det foreligger forskningsetisk uredelighet. Kompetansen til å håndtere disse ulike elementene er også gjerne fordelt mellom ulike organer/funksjoner i organisasjonen.

Videre er det en del “nøye vurderinger” som forskere blir bedt om å gjøre før de varsler. Disse er alle gode og fornuftige, men det kan hende totaliteten av vurderingene man blir bedt om å gjøre, kan virke avskrekkende for potensielle varslere. Som en nylig omtalt Khrono-sak fra 27.04 påpekte ([Nesten ingen melder fra om uredelighet](#)) er det svært få varslings saker i Norge og muligens en underrapportering. Derfor ville det vært bra om teksten her understreker viktigheten og plikten til å varsle, like godt som den gjør om alle vurderingene man bør gjøre før man eventuelt varsler.

Forslag til endring:

- Legge til et par setninger om viktigheten av varsling: “Uredelighet og brudd på forskningsetiske normer kan være med på å undergrave samfunnets tillit til forskningen og vitenskapelig kunnskap. Det er derfor viktig at brudd på forskningsetiske normer oppdages, diskuteres og behandles. Alle som blir gjort oppmerksom på brudd på anerkjente forskningsetiske normer skal ha en mulighet til å varsle om det.”
- Innta informasjon om at alle kan varsle om mulige brudd på anerkjente forskningsetiske normer, ikke bare ansatte.
- Innta informasjon om hva som forventes av en varsler som ikke er en forsker. Det er ikke uvanlig at varsel kommer fra andre hold.
- Innta informasjon om hvilket vern en varsler som ikke er «ansatt» har.
- Innta informasjon om at varsler om mulige brudd på anerkjente forskningsetiske normer kan inneha flere elementer som må skilles fra hverandre og håndteres separat.

Forskningsformidling side 17

Forslag til endringer:

- Under Forskningsformidling kan det muligens understrekes at “forskere har et særskilt ansvar til å kommunisere funn til forskningsdeltagere og andre som kan være påvirket av forskningen”.
- Bytt om rekkefølgen på “løpende” og “bør” på side 18, punkt c.

Side 18, punkt 22, kan tolkes i retning av å innskrenke yringsfriheten. Her bør det presiseres nærmere hva som ligger i begrepet “faglig kompetanse”/“fagperson”. Må man for eksempel ha forsket direkte på alt man uttaler seg om som fagperson? Noen vil hevde det. Andre vil hevde at så lenge det man uttaler seg om er innenfor eget felt så kan man bruke tittel.

Her kan det for eksempel tas inspirasjon fra NESH sine retningslinjer, punkt 45, der det er mer tekst om formidling og blant annet spesifiseres at: “Forskere kan formidle egen eller andres funn og resultater, samt

andre former for faglig kunnskap og etablerte innsikter. Forskere kan formidle i ulike roller, for eksempel som samfunnsdebattant, i tenketanker eller som ekspert i offentlige utvalg og utredninger.”

På side 18, punkt 22, står det også: "Forskeren bør være varsom med å benytte plattformer knyttet til arbeidsgiver til private ytringer". Her kan det være noe uklart hva som telles som en "privat ytring" og "plattformer knyttet til arbeidsgiver". Det kan understrekes at det er her snakk om når man skal uttale seg med og uten forskertittel. Her kan det også hentes inspirasjon fra NESH sine retningslinjer, punkt 50, der dette skillet er litt mer eksplisitt omtalt:

“Det kan være uklare overganger mellom deltakelse som forsker og som samfunnsborger. En forsker som deltar i samfunnsdebatten som forsker, er forpliktet til å formidle vitenskapelige resultater, arbeidsmåter og holdninger. Personlige meninger eller politiserte standpunkter bør ikke fremstilles som forskning. Forskere bør oppgi sitt fagfelt, ikke bare sin grad eller posisjon, når de opptrer som forsker. En forsker som deltar i samfunnsdebatten som samfunnsborger, bør ikke bruke tittel eller henvise til særskilt vitenskapelig kompetanse, med mindre det er relevant for at andre skal kunne vurdere forskerens interesser eller faglige bakgrunn. ”

Utvalgte temaer side 19

På side 19, er første setning i andre avsnitt, noe uklar og tunglest: “Også forskningsetisk er åpenhet en norm som handler om at forskningen skal komme samfunnet til gode.”

Foreslås endres til:

- “Åpenhet er også en viktig forskningsetisk norm. Åpenhet er viktig for at forskningen skal komme samfunnet til gode (retningslinje 1-4) og for kvalitetssikring av forskning (retningslinje 5). Det er også viktig med åpenhet om forskningens usikkerhet og risiko (retningslinje 8-9) og om interessekonflikter for å sikre tillit til forskningen (retningslinje 10).”

På side 20, under Kunstig intelligens, bør det vurderes å endre "har potensial til radikal endring av forskningen" til "har potensialet til å radikalt endre forskningen"

På samme side kan man før siste setning i avsnittet legge til: "Forskeren har et ansvar for at forskningen ikke forsterker diskriminering, fordelingskjevheter eller stereotyper.”

Forslag til vitenskapsed side 21

Forslaget til vitenskapsed er godt formulert.

Vennlig hilsen

Petter Aasen

Rektor
Universitetet i Sørøst- Norge

Magnus Egan

Seniorrådgiver
Seksjon for forskning og innovasjon

Dokumentet er elektronisk godkjent og har derfor ikke håndskrevne signaturer.